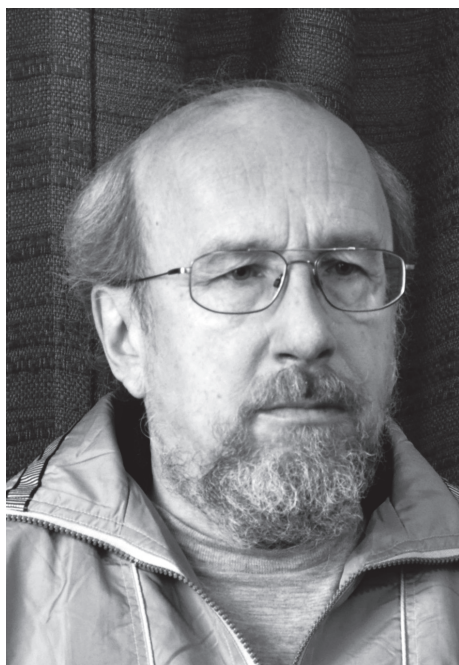

KRONIKA

Jubileum JUDr. Jiřího Varhaníka

V čase všedních dnů nás zastihuje významné životní jubileum předního ochránce památek a znalce středověké architektury, přítele řady archeologů JUDr. Jiřího Varhaníka.

Pochází z malebného středního Pootaví, narodil se v Písku dne 26. 3. 1954. Převážnou část svého života prožil v Praze. Již od dětství a také za studií na malostranském Gymnasiu Jana Nerudy projevoval živý zájem o středověkou architekturu. Během studií na Právnické fakultě v letech 1973–1978 se jeho zájem také projevil v opakované účasti na archeologických výzkumech především prováděných bývalým Pražským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody, kde pracoval jako brigádník. Po skončení právnických studií nastoupil do zaměstnání na Stavební úřad pro Prahu 1. Zde se každodenně v práci setkával s problematikou péče o mimořádně pestrý památkový fond historického centra města. V rámci svého působení na odboru výstavby se kromě jiného angažoval ve věci tehdy připravované velké rekonstrukce domu čp. 553 na Malé Straně, bývalého kostela sv. Vavřince.

Během 80. let minulého století začal přispívat do odborných časopisů a v roce 1983 se poprvé aktivně zúčastnil celostátní konference historické archeologie v Praze. Jeho příspěvky byly věnovány kostelu sv. Martina ve zdi na Starém Městě pražském (s J. Sommerem) a kostelu v Kostelci nad Vltavou (Varhaník–Sommer 1984; Varhaník 1984).

Z jeho iniciativy došlo k záchraně početného souboru raně gotických architektonických článků a jejich fragmentů, které zůstaly navrženy na hromadě po rekonstrukčních pracích prováděných v královském paláci hradu Zvíkova. V této souvislosti došlo k nálezům do té doby neznámých prvků, které výrazně korigovaly dosavadní pohled na raně gotickou architekturu hradu (Varhaník–Zavřel 1986; Varhaník–Zavřel 1989).

Koncem 80. let (1988–1989) absolvoval postgraduální studium oboru památkové péče na Filozofické fakultě UK u prof. J. Homolky.

V období po roce 1989 projevil zájem o práci na Ministerstvu kultury ČR, kam nastoupil v červnu 1991, vedl nejdříve oddělení a od roku 1994 odbor památkové inspekce, kde mohl uplatnit jak své dosavadní zkušenosti z oblasti veřejné správy, tak také znalosti památkového zákona.

Od počátku 90. let intenzivněji publikuje, jeho práce lze rozdělit na dvě výrazné skupiny. První pokračuje v oblasti průzkumů středověké architektury, druhá se věnuje právní a organizační problematice státní památkové péče.

Jako ředitel památkové inspekce věnoval značné úsilí nápravě poměrů v památkové péči, jejíž postupy zejména v důsledku předchozí praxe ministerstva, jako i SÚPPOP, mnohdy nebyly v souladu s platnými předpisy a možnostmi, které právní úprava poskytovala. Nebyly vyčerpávajícím způsobem využívány pro ochranu památek. Tento stav ho vedl k mnohdy kritickému pohledu na soudobou praxi památkové péče. V souvislosti s periodickými kontrolami okresních

úřadů (jako orgánů státní památkové péče) Jiří Varhaník publikoval řadu příspěvků převážně v ZPP, které měly metodicky usměrnit výkon památkové péče.

V roce 1993 zveřejnil spolu s J. Nolleem zevrubnou analýzu obnovy románského kostela sv. Jakuba ve Vroutku, kde vinou postupně rostoucího nezájmu a neprofesionálního přístupu památkové péče v 80. letech minulého století došlo k neopuristickému zkomolení jeho cenné architektury (Noll–Varhaník 1993). V roce 1999 otiskl v časopisu *Správní právo* stať věnovanou právní úpravě archeologických výzkumů a nálezů. Poukázal zde na dosavadní účelový výklad § 22 odst. 2 zákona o státní památkové péči. Správnost jeho názoru potvrdil judikát Nejvyššího soudu ČR.

Snaha o zatajování přetrvávajících nedostatků v evidenci kulturních památek se navenek projevila v redakci ZPP, která odmítla otisknout druhou část analýzy J. Varhaníka o dlouholetých pochybeních při zápisech památek do někdejších státních seznamů, což nakonec vedlo k jeho odchodu z redakční rady tohoto časopisu (Varhaník 2001c).

Kriticky také vystupoval proti opakovaným pokusům o přijetí nové právní úpravy památkové péče, které směřovaly k oslabení, či dokonce popření dosavadních institutů ochrany památek a pokoušely se „změkčit“ právní úpravu na tomto úseku tak, aby více než ochraně kulturně historických hodnot vycházela vstříc zájmům developerů. V těchto případech neváhal ani osobně intervenovat v průběhu legislativního procesu. Jakkoli není současná právní úprava památkové péče včetně archeologických výzkumů a nálezů optimální, má J. Varhaník nezanedbatelný podíl na tom, že pokusy o její nahrazení ještě daleko horšími předpisy vyzněly naprázdno.

Jeho nekompromisní postoje vedly ke konfliktním situacím, které se vystupňovaly zejména v souvislosti se zjištěním zásadních nedostatků při přípravě a realizaci obnovy a generální opravy Národní kulturní památky Karlův most v Praze, kdy byl nevybíravým způsobem napadán jak těmi, kdo za zjištěné nedostatky nesli osobní odpovědnost, tak dokonce ze strany Klubu za starou Prahu, ačkoli je jeho dlouhodobým členem. Vedení klubu se alespoň zpočátku snažilo viníky všemožně krýt (Varhaník 2009).

Podobně nekompromisně vystupoval v případě dodnes se táhnoucí kauzy týkající se záměru odstranění domu čp. 1601 na rohu Václavského náměstí a Opletalovy ulice, kterému Magistrát hl. m. Prahy vyšel ochotně vstříc.

Mezitím již s Nečasovou vládou nastoupil na Ministerstvo kultury ČR ministr Besser, který vyslyšel ty, kterým nezávislá kontrolní činnost památkové inspekce byla proti mysli, a Jiří Varhaník byl počátkem roku 2011 ze své funkce odvolán. Zastával ji téměř 20 let.

Od druhé poloviny 90. let se věnoval po odborné stránce vojensko-historickým aspektům středověké a zejména hradní architektury. Téměř hysterické reakce vyvolalo jeho předatování horní části Kotnovské věže v Táboře (z doby husitské do 2. čtvrtiny 16. století). Jeho další průzkumy vedly k novým pohledům na stavební dějiny hradů Orlíka nad Vltavou, Zvíkova, Landštejna, Rabí, Dobronic a celé řady dalších.

V roce 2002 v AH 27 poukázal na potřebu při analýze středověkých fortifikací rozlišovat, zda byly určeny pro zbraně ruční nebo lafetové (Varhaník 2002). Tato kritéria se začala uplatňovat v odborné literatuře. Souběžně se věnoval nadále i románským a raně gotickým památkám sakrální architektury – Týnci nad Sázavou, Strakonícím, Pařizovu nebo Štěpánovicím u Třeboně. Jeho práce o Strakonících, poslední věnovaná trezorům v hradní věži a starší o chórové věži na dřevěném roštu, umožnily dendrochronologické datování (podzim roku 1289 až jaro 1290) a byly příspěvkem k stavebním dějinám hradu.

Na podzim roku 2011 vydalo nakladatelství Wolters Kluwer Varhaníkův objemný komentář (1 100 stran) k zákonu o státní památkové péči, který zpracoval se svým kolegou St. Malým (Varhaník–Malý 2011). Jde zatím o nejobsáhlejší kompendium právních předpisů, které se týkají problematiky památkové péče a archeologie. Široký záběr komentáře postihuje některé významné aspekty, které determinovaly ochranu památek již od 60. let minulého století. K legislativním krokům Ministerstva kultury ČR v současné době se vyjádřil kriticky v AH (Varhaník 2013b).

Jeho pedagogické působení začalo již v době práce na ministerstvu kultury, nejprve v Institutu ministerstva vnitra pro vnitřní správu, později na Vyšší odborné škole restaurátorských technik. Od roku 2012 působí v Ústavu archeologie a muzeologie Masarykovy univerzity v Brně

a také v Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou UK v Praze. Je zakládajícím členem Sdružení pro stavebně historický výzkum, do jehož rady byl několikrát zvolen a v jehož činnosti se aktivně angažuje. Než přišel na ministerstvo kultury, byl konzervátorem státní památkové péče pro Prahu 1. Napsal více než 100 článků a studií z problematiky své specializace a přispěl i k prohloubení znalostí o středověkém období národních dějin.

Pečuje o maminku, která se v plné svěžesti psychické i fyzické dožívá 84 let.

Jménem archeologické komunity přejeme Jiřímu Varhaníkovi k jeho životnímu jubileu stále a pevně zdraví, radost a potěšení ze všech stránek života a životní nadhled a optimismus, aby zůstal statečným obhájcem archeologických památek.

Bořivoj Nechvátal

Výběrová bibliografie

- VARHANÍK, J., 1983: Příspěvek k stavební historii cisterciáckého kláštera Aula Regia – Ein Beitrag zur Baugeschichte des Zisterzienserklosters Aula Regia in Zbraslav (Königsaal). In: Umění 13. století v českých zemích, 305–309. Praha.
- VARHANÍK, J., 1984: Rozsah raně středověké stavební periody v kostele narození P. Marie v Kostelci n. Vltavou – Der Umfang der frühmittelalterlichen Bauperiode in der Kirche Mariä Geburt in Kostelec nad Vltavou. In: Urbes Medii Aevi. Investigationes Archaeologicae. XV. celostátní konference archeologů středověku, Praha, 17.–21. 10. 1983, 97–102. Praha.
- VARHANÍK, J.–SOMMER, J., 1984: Stavební vývoj kostela sv. Martina ve zdi na Starém Městě pražském do doby předhusitské – Die bauliche Entwicklung der Kirche zu St. Martin in der Mauer in der Prager Altstadt bis zum vorhussitischen Zeit, Archeologica Pragensia 5, 147–158.
- VARHANÍK, J.–ZAVŘEL, J., 1986: K morfologii a petrografii raně gotické výstavby hradu Zvíkova – On the morphology and petrography of the early gothic construction of the Zvíkov castle, Památky a příroda 11, 65–71.
- VARHANÍK, J., 1989: Věžní empora kostela sv. Jiljí v Miroticích a její typ, Památky a příroda 14, 82–87.
- VARHANÍK, J.–ZAVŘEL, J., 1989: Nové nálezy architektonických článků z 13. století na hradě Zvíkově – Neue Funde der architektonischen Teile vom 13. Jh. und Iber Fragmente an der Burg Zvíkov, Památky a příroda 14, 457–462.
- VARHANÍK, J.–ZAVŘEL, J., 1989a: Ozvučnicové nádoby z klenby presbytáře kostela sv. Havla v Myšenci – Resonanzgefäße aus dem Presbyteriumsgewölbe der kirche Sankt Galli in Myšenece, Bez. Písek, AH 14, 339–346.
- PRIX, D.–VARHANÍK, J.–ZAVŘEL, J., 1992: K počátkům kostela sv. Martina v Řepích – Zu den Anfängen der St. Martins-Kirche in Prag 6 – Řepy, ZPP 52, 7–16.
- VARHANÍK, J., 1993: Pozůstatky románského zastřešení kostela sv. Martina v Bernarticích – Fragments of the romanesque roof of the St. Martin church in Bernartice, ZPP 53, 122–124.
- NOLL, J.–VARHANÍK, J., 1993: K obnově kostela sv. Jakuba Většího ve Vrutku, ZPP 53, 129–145.
- VARHANÍK, J., 1994: K právní úpravě archeologických výzkumů, ZPP 54, 95–96.
- VARHANÍK, J., 1994a: Poznatky památkové inspekce MK ČR z kontroly úrovně ochrany a obnovy opevněných sídel – Erkenntnisse der Denkmalinspektion des Ministeriums für Kultur über den Denkmalschutz der befestigten Siedlungen, AH 19, 253–258.
- VARHANÍK, J.–ZAVŘEL, J., 1994: Povrchový průzkum hradu Choustníka – Untersuchung der Burg Choustník, AH 19, 37–50.
- VARHANÍK, J., 1995: Břítové věže pozdního středověku v Čechách a na Moravě – Die Schneidetürme des Spätmittelalters in Böhmen und Mähren, AH 20, 339–353.
- VARHANÍK, J., 1995a: Neznámý prostor strakonického hradu – Unbekannter Raum der Burg von Strakonice, PRP 2, č. 2, 77–84.
- RAZÍM, V.–VARHANÍK, J., 1995: Příspěvek k typologii kostelů na Podblanicko – Beitrag zur Typologie der Kirchen, des 13. Jahrhunderts in Podblanicko, PSČ 9, 1–11.
- VARHANÍK, J., 1996: K problematice právní úpravy archeologie v rámci památkové péče, AH 21, 515–520.
- NOLL, J.–VARHANÍK, J., 1996: Westwerk kostela sv. Mikuláše v Horní Stropnici – Westwerk in der St. Nikolaus-Kirche in Horní Stropnice, AH 21, 103–109.
- VARHANÍK, J., 1997: Kotnovská věž v Táboře – Der Turm Kotnov in Tábor, PRP 4, č. 2, 51–56.
- VARHANÍK, J., 1997a: Nález akustických nádob v kostele minoritského kláštera v Chebu – Funde der akustischen Gefäße in der Kirche des Minoritenklosters in Cheb (Eger), AH 22, 315–319.

- VARHANÍK, J.–NOLL, J., 1997: Kostel sv. Jiří v Heřmani – Die Kirche desh. Ägidius in Heřmaň (Bez. Písek), PRP 4, č. 1, 27–38.
- VARHANÍK, J., 1998: Husitské opevnění hradu Orlíka nad Vltavou – Hussitische Befestigung der Burg Orlik an der Moldau, PRP 5, č. 1, 13–32.
- VARHANÍK, J., 1998a: K památkové ochraně zřícenin – Zum Denkmalschutz von Ruinen, Zříceniny historických staveb a jejich památková ochrana, ZPP 58 – Příloha, 37–43.
- VARHANÍK, J., 1998b: K původu stavebního typu hradu Špilberka – Die Burg Špilberk und Befunde zum Ursprung der Bauten dieser Art, AH 23, 391–398.
- VARHANÍK, J., 1998c: K záchraně kostela v Červené nad Vltavou – Zur Rettung der Kirche in Červená (Rothsaifen), ZPP 58, 293–304.
- VARHANÍK, J., 1998d: románské komorové střílny hradu Landštejna – Spätromanische Schiesskammern der Burg Landštejn, PRP 5, č. 2, 82–86.
- VARHANÍK, J., 1999: K právní úpravě archeologických výzkumů a nálezů, Správní právo 6, 337–356.
- VARHANÍK, J., 1999a: Středověký vesnický kostel jako refugium – Die mittelalterliche Dorfkirche als Refugium, AH 24, 313–317.
- VARHANÍK, J., 1999b: Úroveň dodržování zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, v letech 1990–1997 – Einhaltung des Gesetzes Nr. 20/1987 Slg., über die staatliche Denkmalpflege, in den Jahren 1990–1997, ZPP 59, 245–247.
- VARHANÍK, J., 2000: Hlízová věž hradu Zvíkova – Der Buckelquaderturm (Hlízová věž) der Burg Zvíkov, PRP 7, č. 1, 15–32.
- VARHANÍK, J., 2000a: K morfologii hradu v Písku – Über die Morphologie der Burg in Písek, AH 25, 159–170.
- VARHANÍK, J., 2001: Aspekty památkové ochrany na území Prahy, Stavební právo Bulletin 4, 11–19.
- VARHANÍK, J., 2001a: K současným možnostem ochrany archeologických nálezů – Die gegenwärtigen Möglichkeiten im Schutz der archäologischen Funde, AH 26, 5–12.
- VARHANÍK, J., 2001b: K uvádění obsahu Maltské úmluvy do praxe, AR LIII, 588–591.
- VARHANÍK, J., 2001c: Kulturní památky a jejich institucionalizace I – Kulturdenkmäler und ihre Institutionalisierung, ZPP 61, 65–72.
- VARHANÍK, J., 2002: Obrana středověkého hradu palnými zbraněmi – Die Verteidigung der mittelalterlichen Burg mit der Feuerwaffen, AH 27, 125–138.
- VARHANÍK, J., 2002a: Předpoklady památkové ochrany městských památkových rezervací prohlášených v letech 1970–1982. In: PRO ARTE. Sborník k poctě Ivo Hlobila, 403–407. Praha.
- VARHANÍK, J., 2002b: K možnostem datování fortifikační architektury – Über die Möglichkeit zur Datierung der Fortifikationsarchitektur. In: Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2001, 190–193. Plzeň.
- VARHANÍK, J., 2003: Ještě k palným zbraním při obraně středověkých fortifikací, Hláška XIV, 32–33.
- VARHANÍK, J., 2003a: K otázce francouzského importu hradní architektury – Zur Frage des französischen Imports der Burgarchitektur, AH 28, 343–346.
- VARHANÍK, J., 2003b: Věž rotundy v Týnci nad Sázavou – Turm der Rotunde in Týnec nad Sázavou. In: Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2001, 182–188. Plzeň.
- VARHANÍK, J., 2004: Goticko-renašancní opevnění hradu Hluboké nad Vltavou – Befestigung der Burg Hluboká nad Vltavou aus der Zeit der Gotik und der Renaissance, AH 29, 357–362.
- NOLL, J.–VARHANÍK, J., 2004: Příspěvek k poznání vnějšího opevnění Kunětické Hory (k otázce původní podoby pernštejnských rondelových fortifikací) – Ein Beitrag zur Erkenntnis der äusseren Befestigung der Burg Kunětická Hora (zur Frage ursprünglichen Gestalt der Rondellbefestigungen in Böhmisches Ländern), PRP 11, č. 2, 155–164.
- VARHANÍK, J., 2005: Pozůstatky gotického krovu břitové věže hradu Zvíkova – Reste vom gotischen Dachwerk des Spornsturms der Burg Zvíkov (Klingenberg), Svorník 3, 25–30.
- VARHANÍK, J., 2005a: Vnější opevnění hradu Rabí (I. část) – Die Esere Befestigung der Burg Rabí, PRP 12, č. 1, 5–36.
- VARHANÍK, J., 2005b: Starší fáze vnějšího opevnění hradu Rabí – Eine ältere Phase der äusseren Wehranlage der Burg Rabí. In: Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2004, 32–36. Plzeň.
- VARHANÍK, J.–KRUŠINOVÁ, L.–KYNCL, J.–KYNCL, T., 2005: Vnější opevnění hradu Rabí (II. část) – Die Esere Befestigung der Burg Rabí, PRP 12, č. 2, 55–96.
- VARHANÍK, J.–KYNCL, J., 2005: Velká věž hradu Dobronice – Der grosse Turm in der Burg Dobronice, AVJČ 18, 117–134.
- VARHANÍK, J., 2006: K interpretaci výsledků archeologického výzkumu v Týnci nad Sázavou (o. Benešov) – The contribution towards the interpretation of results of the archeological excavation at Týnec nad Sázavou, Archaeologia Pragensia 18, 227–244.

- VARHANÍK, J., 2006a: Pojem dokumentace v platných předpisech a památková péče – Der Begriff Dokumentation in den gültigen Verordnungen und die Denkmalspflege, Svorník 4, 17–22.
- VARHANÍK, J., 2007: K prostorovému utváření klenby pod kaplí hradu Zvíkova – Über die räumliche Gestaltung des Gewölbes unter der Kapelle der Burg Zvíkov, Svorník 5, 29–34.
- VARHANÍK, J.–KYNČL, J., 2007: Chórová věž na dřevěném roštu (k stavební historii hradu ve Strakoněch) – Chorturm auf einem Holzrost. In: Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2006, 25–32. Plzeň.
- VARHANÍK, J., 2008: Ke gotické podobě kostela ve Štěpánovicích – Zur gotischen Gestalt der Kirche in Štěpánovice. In: Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2007, 108–112. Plzeň.
- VARHANÍK, J., 2008a: Pařížov (okr. Chrudim), nadstandardní refugium ve věži vesnického románského kostela. Pařížov (Bezirk Chrudim) – Ein über den Standard hinausgehendes Refugium im Turm der romanischen Dorfkirche, AH 33, 377–386.
- VARHANÍK, J., 2008b: Středověké neomítané interiéry – Die mittelalterliche ungeputzte Interieure. In: Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2007, 139–142. Plzeň.
- VARHANÍK, J., 2009: Ke kontrole obnovy Karlova mostu – Zur Kontrolle der Renovierungsarbeiten der Karlsbrücke, ZPP 69, 256–259.
- VARHANÍK, J.–ZAVŘEL, J., 2009: Hrad Rabí – doposud opomíjené poznatky ze starších průzkumů z Geofondu Praha – Die Burg Rabí – bislang übergangene Erkenntnisse aus älteren Untersuchungen des Tschechischen Geologischen Dienstes Geofond Prag, AH 34, 725–732.
- VARHANÍK, J., 2010: K soudobým dějinám Karlova mostu – Zur zeitgenössischen Geschichte der Karlsbrücke. In: Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2009, 187–192. Plzeň.
- VARHANÍK, J., 2010a: První romantické úpravy hradu Orlika nad Vltavou – Die Ersten romantischen Veränderungen an der Burg Orlik nad Vltavou (O. an der Moldau), Svorník 8, 85–90.
- VARHANÍK, J., 2010b: Zjištění otopného zařízení v břitové věži hradu Veveří – Die Entdeckung einer Heizanlage im Turm der Burg Veveří (Eichhorn). In: Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřinskému k 60. narozeninám, 328–337. Praha.
- KYNČL, T.–VARHANÍK, J., 2010: K datování první etapy výstavby románského kostela sv. Martina v Bernarticích, okr. Písek – Zur Datierung der ersten Bauetappe des romanischen St. Martinkirche in Bernartice, Bezirk Písek, AH 35, 369–372.
- VARHANÍK, J., 2011: Zřícenina jako součást pozemku – Eine Ruine als Bestandteil eines Grundstücks, AH 36, 27–35.
- VARHANÍK, J.–MALÝ, S., 2011: Zákon o státní památkové péči, komentář. Praha.
- VARHANÍK, J., 2012: K vzájemnému vztahu západní věže a lodi románských kostelů – Zur Beziehung zwischen Westturm und Schiff bei länglichen romanischen Kirchen, AH 37, 507–511.
- VARHANÍK, J., 2012a: K výskytu největších válcových věží hradů v českých zemích – Big round towers of castles in the Czech lands, Monumentorum tutela 24, 401–409.
- VARHANÍK, J., 2012b: Průzkum a dokumentace v současné právní úpravě státní památkové péče, PRP 19, č. 1, 1–6.
- VARHANÍK, J., 2013: K podobě vertikální komunikace v románských kostelech – Zu Form der Vertikalen Kommunikation in romanischen Kirchen. In: Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2012, 50–54. Plzeň.
- VARHANÍK, J., 2013a: Předpolí středověké fortifikace a možnosti jeho obrany – Das Vorfeld der mittelalterlicher Fortifikation und die Möglichkeiten seiner Verteidigung, Svorník 11, 5–14.
- VARHANÍK, J., 2013b: Ochrana archeologického dědictví v současné legislativě – Der Schutz des archäologischen Erbes in den gegenwärtigen Legislative, AH 38, 731–742.
- VARHANÍK, J., v tisku: Trezory v hradní věži (K stavebním dějinám strakonického hradu). In: Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2013. Plzeň.